

Kisa käy...

Urheilua Väinölänniemellä yli vuosisadan ajan

(1865 – 2005)

Koonnut: Kyösti Miettinen 2014

Kansikuva: Rauno Haikonen 2012

URHEILUA VÄINÖLÄNNIEMELLÄ YLI VUOSISADAN AJAN (1865–2005)

Kuopion historiaa lyhyesti

Kustaa Vaasa (1496–1560) kruunattiin Ruotsin kuninkaaksi *vuonna 1523*. Samalla Suomi liitettiin Ruotsin valtakuntaan lähes 300 vuoden ajaksi. Ruotsi-Suomen kuningas määräsi *vuonna 1552* Kuopionniemen uuden kirkkopitäjän keskukseksi. Lappalaiset ja Koljoset luovuttivat maitaan kirkolle. Pian Kuopioon nousi pitäjän ensimmäinen kirkko. Samalla rakennettiin pappila ja hautausmaa lähelle kirkkoa. Neljä ensimmäistä kirkkoa olivat nykyisessä Piispanpuistossa. Pitkälle Kallaveteen ulottuvaa niemeä sen ajan aikalaiset alkoivat kutsua Pappilanniemeksi.

Tämän päivän lukijalle Kustaa Vaasasta tulee mieleen mm:

- Helsingin kaupungin perustaja
- Viipurin kaupunkimuuriin kuuluvasta tykkitornista, rakennettu 1547–50 ja
- Vaasa-hiihdoista

Suomen kenraalikuvernööri Pietari Brahe antoi Kuopion kirkonkylälle kaupunkioikeudet v. 1653. Brahe laaditutti/laati kaupungin ensimmäisen asemakaavan, jossa kirkko, pappila ja hautausmaa olivat Pappilanniemen tyvessä. Mutta kaupunki kuitenkin kuihtui takaisin kirkonkyläksi.

Ruotsin kuningas Kustaa III antoi määräyksen Kuopion kaupungin perustamisesta yli 100 vuotta myöhemmin v. 1775. Kaupungin maaksi luovutettiin Koljolan perintötila ja osia Kuopion pappilan maista. Kaupungin alue käsitti nykyisestä Kirkkokadusta Suokatuun ja Haapaniemen kadusta Maaherrankatuun välisen alueen. Kaupungin ja pappilan maiden välissä oli jyrkvä pisteaita. 1800-luvun alussa Kuopion kaupungissa oli 800 asukasta ja vuosisadan lopussa lähes 10.000.

Seuraavana vuonna maanmittari Kjellman laati kaupungin asemakaavan, jossa kirkon vieressä sijainnut hautausmaa kunnostettiin nykyisen urheilukentän paikalle. Pappilanniemi säilyi kartassa nimenä *vuoteen 1860* – samoin hautausmaa. Uusi pappila rakennettiin Pappilanmäelle ja hautausmaa uuden pappilan läheisyyteen. Tunnemme sen nimellä Flodbergin hautausmaa.

Kustaa III poisti kuoleman rangaistuksen valtakunnastaan. Se merkitsi mm. nykyisen Kiltatalon tontilta Vuorikadun ja Minna Canthin kadun kulmasta olleen mestauspaikan ja Vahtivuoren mäellä olleen hirsipuun poistamista. Kiltatalon paikalle alettiin rakentaa vankilaa vuonna 1780. Nykyinen tuomiokirkko valmistui paikalleen syksyllä 1815 ja vihittiin käyttöön 7.4.1816.

Kuopion kaupungin kartta 1776–1790

Katso suora tieyhteys kirkolta hautausmaalle

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917

Sota Suomessa vuosina 1808–1809 seurauksena Venäjä valtasi Suomen. Muotoutui Suomen autonominen eli itsehallinnollinen asema, joka laajeni 1800-lopulle asti. Venäjän keisari oli Suomen suuriruhtinas. Ensimmäisenä Suomen suuriruhtinaana oli keisari Aleksanteri I 1801–1825 ja viimeisenä keisari Nikolai 1894–1917. Autonomian kausi päättyi vuonna 1917 Suomen itsenäistymiseen Venäjästä.

Kuopio oli keisarillinen seurakunta koko 1800-luvun. Kuopion tuomiorovastin virka oli arvostettu virka. Nimike oli yhdistetty maa- ja kaupunkiseurakunnan kirkkoherra. Tunnetuimpia kirkkoherroja oli ”kontrahti rovasti”, teol.tohtori Mathias Ingman, virassaan vuosina 1816–1855 Venäjän tsaarien Aleksanteri I ja Nikolai I aikana.

Kuopion kaupunkiseurakunnan perustaminen toteutui v. 1917. Maaseurakunnasta erosivat vielä Vehmersalmi, Riistavesi ja Siilinjärvi omiksi seurakunnikseen 1920-luvulla.

Vuodesta 1862 lähtien Pappilanniemestä alettiin käyttää nimeä Väinölänniemi. Ravintoloitsija M. Dahlström avasi v. 1861 Peräniemelle ravintolan, jonka hän nimesi Väinöläksi. Nimi johtuneen Kalevalan väinäsänasta, joka tarkoittaa suvantoa, salmea tai joessa olevaa tyventä-kohtaa.

Väinölänniemen puistokäytävä v.1890

Kuvaaja: Karl Granit

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Autonomisen ajan urheilusanastoon Kuopion osalta kuuluivat:

- Kuopion triviaalikoulun voimistelusalit v. 1816 (nykyinen Lyseon sali)
- Ensimmäiset juoksukilpailut Kuopiossa v. 1878 (paikka tuntematon)
- Kuopion Naisvoimistelijat perustaminen v. 1886 (vanhin suomenkielinen urheiluseura)
- Kuopion Luisteluseuran perustaminen v. 1900 (luistelu järven jäällä oli suosittua)

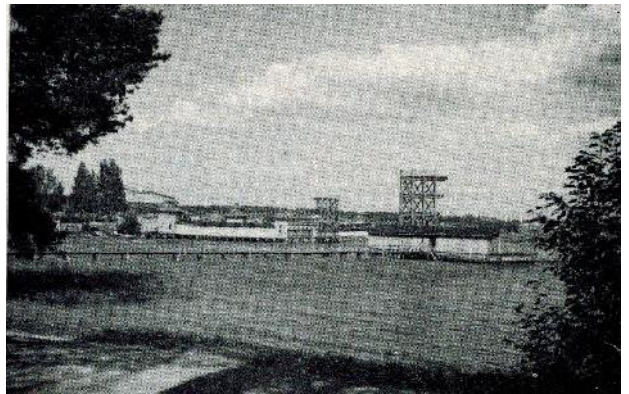
Kylpylä- ja vesiparannuslaitokset

Kuopion ensimmäiset kylpyhuoneet rakennettiin Väinölänniemen tyveen – Lukkarinniemen molemmin puolin Maljalahden rannalle - Venäjän keisari Aleksanteri II (1855–1881) aikaan **vuonna 1865**. Kylpyhuoneita oli 2 – pohjoinen osa vaimoväelle - eteläisempi miehille

Sen ajan puurakenteiset rakennelmat eivät kestäneet jäiden ja veden vaikutusta kovinkaan pitkään. Niinpä seuraava uimahuone valmistui keisari Aleksanteri III (1881–1894) aikana **vuonna 1886**. Paikka oli noin 100 metriä etelään nykyisestä uimalasta. Uimala oli tarkoitettu vain miehille ja pojille. Siitä kertoo nimi: ”*kainojen miesten uimala*”. Kylpylässä oli mm. 5-6-metrinen hyppytorni. Tulvavesi hajotti v.1899 kävelysillan ja v.1912 hyppytorni romahti kasaan. Laitos purettiinkin v. 1928. Tässä uimalassa järjestettiin Kuopion *ensimmäinen uimakoulu vuonna 1886*. Ennen Kuopion Uimaseuraa (perustettu 1904) uimakoulutoiminnan järjestämisestä huolehti Kommanditöörihtiö – joka oli uimahuoneen rakentajakin. Alkuun koulut olivat tarkoitettu vain pojille ja yhteiset uimakoulut vakiintuivat käyttöön vuodesta 1905.

Kylpylälaitos Väinölänniemellä v. 1904
Vieraita ja henkilökuntaa edustalla
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Kuva: Vanha uimala noin 100 m nykyisestä etelään

Romanov-suvun viimeisen keisarin – Nikolai II aikana rakennettiin puurakenteinen 25 metrin radoilla ja 10 metrin hyppytornilla varustettu uimala **vuonna 1914**. Alkuun tähän uimalaan olivat oikeutettuja vain miehet ja pojat. Naiset kelpuutettiin uimalan käyttäjiksi sodan päätyttyä vuonna 1946. Jo 1930-luvulla alkoi esiintyä merkkejä tämänkin uimalan lahoamisesta - routa ja jäät nostelivat sen siltoja ja lavoja. Mutta uimahuone palveli kuopiolaisia uimareita 36 vuoden ajan ja purettiin vasta vuonna 1950.

Väinölänniemen uimala v. 1929
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Muitakin uimahuoneita Kuopion rannoilla oli jo 1800-luvun lopulla. Pikarminniemelle rakennettiin uudet uimahuoneet *1860-luvulla* ja Kuopionlahden uimahuoneet (2 kpl) tulivat käyttöön **vuonna 1880** ja niistä mm. naisten uimahuone Kuopionlahdella oli vielä vuonna 1960. Muun muassa Maljalahdella ja Korholan rannassa olivat maksuttomat uimahuoneet.

Väinölänniemelle Suomen kaunein uimala

Heti sotien 1939–1945 jälkeen alettiin kuopiolaisen uintiväen keskuudessa puhua uuden ja paremman uimalan saamista Kuopioon. Vuonna 1950 kaupunginvaltuusto hyväksyi arkkitehti Einari Teräsvirran suunnitelman Väinölänniemen avouimalasta. Laitos, johon tuli betoninen hyppytorni, 2 ponnahduslautaa, 2 kpl 25 metrin uimarataa, katsomo 700 henkilölle, sauna ja pukeutumISRakennus ja auringonottajille hiekkaranta, valmistui **vuonna 1951**.

Turistinähtävyytenäkin tutuksi tullut uimalaitos maksoi sen ajan rahassa 15 miljoonaa markkaa.

Väinölänniemen uusi uimala valmistui v. 1951
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Vuosien kuluessa alkoi uusien uimaloiden tarve tulla yhä selvemmäksi Kuopiossa. Uusia uimaloita rakennettiin Ikonniemen Honkalahteen ja ”aurinkokylpyläksi” nimetty Keiliniemi vuonna 1932. Pukeutumistiloja tässä uudessa kylpylässä oli 400 kylpijälle. Valkeisenlammen uimaranta valmistui 1956 ja sittemmin Päivärannan ja Haapaniemen virkistysuimarannat ja vielä Julkulan, Leipäniemen ja Särkilahden uimarannat.

Kaupungin uimaolojen historiikki on samalla osa Kuopion Uimaseuran historiaa. Seura huolehti kaupungilta saamansa avustuspäärärahat turvin uimahuoneista ja vastasi myös uimaopetuksen antamisesta *vuodesta 1905 aina vuoteen 1970*. Parhaimmillaan kesän uimakouluissa Väinölänniemellä oli yli 2000 oppilasta. Pitkän päivätyön tehneitä uimaopettajia olivat mm. Helvi Happonen-Vuorikoski, Annikki Liukkonen, Esko Laapas, Leo Soininen ja Mikko Miettinen.

Uimapromootio Väinölänniemen uimalassa 1914
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Peräniemen kasino

Ravintoloitsija M. Dahlström avasi Peräniemen ensimmäisen ravintolan *vuonna 1861* entisen haudankaivajan virkatontille. Dahlströmin aloitteesta vanhasta Pappilanniemestä ryhdyttiin vuodesta 1862 lähtien käyttämään Väinölänniemen nimeä. Kaupungin asukasmäärä oli tuolloin hieman yli viisituhatta, mutta jo vuonna 1870 kuusituhattayhdeksänsataa.

Alkuun ravintola rakennettiin läheisen kylpylän käyttäjien tarpeita varten. Kivennäisvesien

lisäksi tarjottiin muun muassa simaa, portteria, kaljaa, olutta ja viinaksia. Kasinosta kehittyi ”silmaa tekevien” ihmisten suosittu illanviettopaikka. Juhlasalissa oli 200 ravintolapaikkaa. Nykyinen Peräniemen kasino on *vuodelta 1902*. Kasinon laajennus toteutettiin arkkitehti Kaj Michaelin kynästä v. 1971 ja on asemakaavassa merkitty suojelukohteena.

Peräniemen kasino v. 1905

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Teatteritalo

Suuri teatteritalo rakennettiin Väinölänniemelle *vuonna 1882*. Lotta Svärd Kuopion paikallisosasto osti rakennuksen v.1941 ja se toimi ravintolana vuoteen 1944. Lottajärjestön omistussuhteen takia rakennusta alettiin nimittää aluksi Lottahoviksi – myöhemmin pelkästään Hoviksi. Vuodesta 1948 lähtien vuoteen 1967 Lottahovi oli ammattikoululaisten, urheilun ja nuorisojärjestöjen käytössä. Teatteri- ja ravintolatoiminnan lisäksi päivisin ammattikoululaiset ja iltaisin klo 18.00 jälkeen voimistelijat, painijat ja nyrkkeilijät saivat Hovilta mieluisia harjoittelu- ja kilpailutiloja.

Hovin muutostyöt maksoivat 1,6 miljoonaa markkaa. Rakennus paloi *vuonna 1967*.

Väinölänniemen teatterirakennus, myöhemmin Lottahovi Ravintolana 1941–1944

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Laulu- ja soittojuhlia

Virosta saadun mallin mukaisesti Kansanvalistusseuran *laulu- ja soittojuhlia* pidettiin Väinölänniemellä 1884–1920. Kesäkuun laulu- ja soittojuhlilla v. 1891 laululavoilla kävi 16.000 vierasta. Kesäisin huvielämä keskittyi Väinölänniemelle. Siellä järjestettiin teatteriesityksiä, voimistelujuhlia, urheilukilpailuja, torvisoittoa, kuorolaulua ja mm. taidetulitusjuhlia varuskunnan soittoseuran säestyksellä. Kansanjuhljen yhteydessä lajeina saattoivat olla mm. pituus- ja korkeushyppy, kilvan juoksu ja kivityöntö. Urheilu alkoi ottaa ensiaskeleitaan.

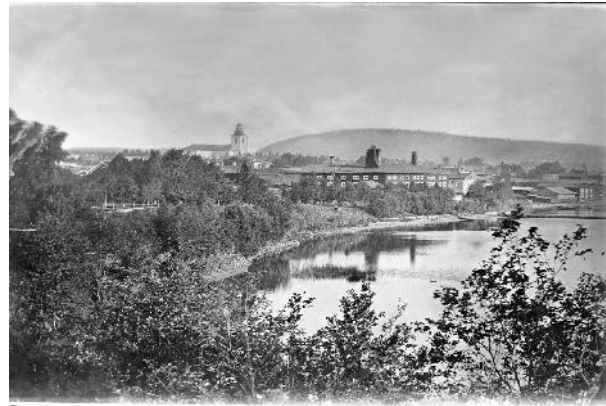

Laulujuhlat Väinölänniemellä v. 1914
Kustaa Killinen puhumassa
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

”Savon viina” – tunnetuin

Heti kaupungin perustamisen osana vuonna 1776 julistettiin viinan poltto kruunun monopoliksi. Polttimo oli Kuopion kaupungin ensi hetkien tärkein väestön lisääjä, koska se oli paikkakunnan suurin työnantaja. Laitos sijoitettiin Tuhkaniemelle. Viinalla oli suuri merkitys Kuopion kaupankäynnille, sen matkustavaisille ja Kuopiossa pidetyille tapaamisille. Pitäjän käräjät, pitäjäläisten tulo kaupunkiin ja erityisesti sotaväki tarvitsivat viinaa.

Vuonna 1787 Ruotsin kuningas salli viinan kotipolton. Kaupunkiin syntyi useampiakin viinanpoltoa ja tislaamista harjoittavia yrityksiä. Carl Gustaf Wiikin olutpanimo ja kauppias Otto Wilhelm Roeringin viinanpolttimo olivat Kallaveden rannalla Koljonniemessä. Tämä polttimo joutui vuonna 1867 Gustaf Raninin haltuun ja siitä alkoi Ranisen menestystarina Kuopiossa v. 1870. Muitakin alan yrittäjiä oli ja viinanpolton raaka-ainetta saatiin viljalti läheisistä myllyistä. Vilja oli viinanpolton keskeinen raaka-aine. Kuopion edustalla sijaitseva Vasikkasaari ja Koljolaaniemellä olleet tuulimyllyt takasivat ehtymättömät voimavarat. Vasikkasaaren ”suuruuden aika” kesti miltei vuosisadan loppuun. Vuonna 1852 perustettu Raninin kauppahuone aloitti liiketoimintansa tuontiviljan laivauksella ja myllyllä. Ranisen myllyn lisäksi Saastamoisen mylly ja myöhemmin Birger Hallmanin mylly uudella vuosisadalla tuottivat raaka-ainetta viinanpoltoon ja oluenpanoon.

Raninin tehtaat v. 1880
Kuvaaja Arnolds Boos
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Ranisen viinanpolttimo tuotti mm. kirkasta viinaa, pomeranssia, kuminaviinaa ja myöhemmin likööriä ja punssia. Olutpanimosta saatiin janoisiin kurkkuihin olutta, simaa, sahtia. ”Savon viinaa” alettiin valmistaa vuonna 1846 ja tuote on ollut saatavana näihin päiviin saakka. Panimo tuotti Raninin olutta Kuopiossa aina vuoteen 1971.(Pekka Toivanen: Kuopion historia 2 v. 2000).

Väinölänniemen urheilukenttä

Huomattavin kaikista Pohjois-Savon juhlakentistä on epäilemättä Väinölänniemen luonnonkaunis urheilukenttä. Kansanjuhlien tyyssijana sillä jo alun perin oli keskeinen asema ja kauniimpaa kenttää on tuskin millään muulla kaupungillamme.

VPK:n kansanhuveissa Väinölänniemellä vuonna 1884 järjestettiin ”kilpailut” muun muassa juoksussa, kiipeämisessä, kivenheitossa ja keihäänheitossa. Muurari Karhu heitti 2,83 metrin ja 854 gramman keihästä vajaat 30 metriä. Kivenheitossa käytettiin 17 naulan (noin 7 kg) painoista ympyriäistä kiveä. Kansanjuhlat jatkuivat urheilemisen jälkeen laulun, soiton ja myöhemmin tanssin merkeissä avaralla kentällä (Savo-lehti 8.9.1884).

Voimisteluesitys Väinölänniemellä v. 1906
Suomen Naisvoimisteluliiton 5. voimistelujuhla
Kuvaaja Victor Barsokevitsch
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

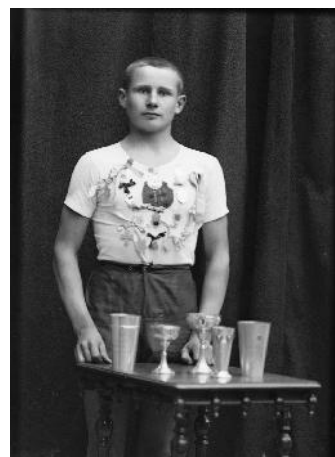
Vahvin mies saatiin selville väkikiven nostolla tai väkikartun (väkikapula) vedolla. Myös muut voimaa vaativat kilpailut mm. köydenveto olivat suosiossa. Tappelun luonteinen rinnuspaini oli kansanjuhlien vuoden 1877 ohjelmassa. Tuohon aikaan ja pitkälti vielä 1900-luvun puolellakin niin sanotut kenttälajit mm. pituus- ja korkeushyppy sekä kivityöntö suoritettiin jonkin talon niityn laidassa, koulujen pihoissa, hevostoreilla ja juoksuharjoitukset maantiellä. Kuopiossa on järjestetty ensimmäiset *juoksukilpailut* 8.9.1878 (Toivo Okkola, Urheiluelämää Pohjois-Savossa).

Ensimmäiset nykyaikaiset olympialaiset Ateenassa vuonna 1896 ja erityisesti ns. välikisat vuonna 1906 Ateenassa antoivat suuntaa suomalaiseseen yleisurheiluun. Ateenan välikisoissa Verner ”Isä” Järvinen voitti ”antiikkisen” kiekonheiton, oli normaaliekossa kolmas ja keihäänheitossa viides. Huomattakoon kuitenkin, että Suomen ensimmäisissä kansainvälisissä kilpailuissa vuonna 1900 kilpailut pidettiin turvallisuussyistä salassa venäläisiltä virkamiehiltä (Suomen yleisurheilu 100 vuotta, 2006). Maamme ensimmäinen kiertävällä juksuradalla varustettu pelkästään yleisurheilukäyttöön tarkoitettu Helsingin Eläintarhan kenttä rakennettiin v. 1906–1907.

Nykyaikaisemman urheilukenttälunteen Väinölänniemi sai vuonna 1906. Kaupunginvaltuusto päätti keväällä, että Väinölänniemelle kunnostetaan 25x 40 m laaja voimistelukenttä ja 130 m pitkä ja 1½ m leveä ”juoksutie”. Valtuusto myönsi tähän tarkoitukseen 840 mk ehdolla, ettei muulle juhlakentälle synny haittaa. Kaupunki vaali näin kaunista kenttäänsä kuin silmäteräänsä: ”Urheilijat taas eivät tunnu olleen yhtä arkoja sen suhteen, sillä pian huomautetaankin, ettei kenttää ole suinkaan aijottu keihäillä, kuulilla ja diskoilla heti kilvan turmeltavaksi, vaan on se aijottu pitempi aikaiseksi ja alkuperäisen tarkoituksensa palvelukseen”. Niinpä kaupungininsinööri kielsi jyrkästi mainittujen heittojen harjoittamisen sekä muun kentän rakenteelle haitallisen menettelyn (Savo-lehti).

Urheilun kuninkuuskilpailut 1908

Pari vuotta myöhemmin voitiin kentällä harjoittaa vapaasti kaikkia yleisurheilulajeja. Pian Väinölänniemen voimistelu- ja juhlakenttä alkoi muistuttaa enemmänkin urheilukenttää. Vuoden 1908 kesäjuhlat olivat samalla *Suomen urheilukuninkuus- ja mestaruuskilpailut*. Kuopion Reippaan Viljami Kolehmainen voitti mestaruuden 1500 metrin juoksussa ajalla 4.32,8 ja hänen nuorempi veli 18-vuotias Hannes 10.000 metriä ajalla 34.22,4. *Kympillä Kolehmaisen veljekset ottivat kolmoisvoiton.*

Hannes Kolehmainen 18-vuotiaana v. 1908

Kuvaaja Victor Barsokevitsch

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Pohjois-Savolaiset voittajat Väinölänniemellä

Laji	Nimi	Seura	Tulos
100 m	A.Kumlin	Leppävirta	12,0
400 m	Pekka Mattson	Kuopion Riento	57,5
pituus	Pekka Mattson	Kuopion Riento	568+560
110 aj	Arvi Björklund	Iisalmen SLU	19,0
korkeus	Santtu Sahlström	Iisalmen SLU	145
seiväs	Santtu Sahlström	Iisalmen SLU	265
3-loikka	E.Wallenius	Kuopion SLU	12,07
kiekko	Lassi Castren	Iisalmen Visa	35,45+30,19
keihäs	Einar Sahlsten	Kuopion SLU	45,21+33,36
1500 m	Viljami Kolehmainen	Kuopion Riento	4.32,8
10.000 m	Hannes Kolehmainen	Kuopion Riento	34.22,4

Kuopion Riento oli 1910-luvulla SVUL:n Pohjois-Savon piirin suurin yleisurheiluseura. Mutta seura halusi erota SVUL:sta ja liittyikin kansalaissodan jälkeen 1919 Työväen Urheiluliittoon. Myös Kuopion Reipas oli vahva yleisurheiluseura, mutta seuran toiminta loppui v. 1920. Reippaan lopetettua urheilutoimintansa perustettiin samana vuonna Kuopion Urheilu - Veikot (KUV). Seurasta tuli Savon piirin johtava yleisurheiluseura 30 vuoden ajaksi. Tunnetuin KUV:n urheilija oli Ville Pörhölä ”Röytyän Karhu” – kuulan olympiavoittaja v. 1920.

Kuopion Reippaan tunnetuimpia urheilijoita olivat mm: Uolevi Poppius 100 m 11,2 ja pituutta 679, myöhemmin mm. kenraaliluutnantti ja Suomen olympiakomitean jäsen sekä Armas Taipale 191-senttinen ”Iso-Armas” kiekkoa 47,85. Kiekonheiton Olympiavoittaja v.1912 ja piiriennätys Savossa 70 vuotta, mutta olihan se aikansa maailman pisin heitto!

Kolehmaisen veljekset: (koti oli Kuopion keskustassa Käsityökadun ja Lapinlinnankadun kulmatalossa)

Pienikokoinen **Taavetti ”Tatu” Kolehmainen** (1885–1967) oli SE- ja ME-juoksija. Tatu juoksi ensimmäisenä pohjoissavolaisena juoksijana *1906 virallisen SE:n 5000 metrillä 17.45,5*. Vuonna 1908 maraton meni Viipurissa *aikaan 2.39,04*. Hänellä oli maailman ennätykset *20.000 ja 25.000 metrin ratajuoksussa*. Lontoon maratonilla v.1913 Tatun sijoitus oli toinen ja Antwerpenin olympiakisoissa v.1920 maratonilla sijoitus oli kymmenes.

Tatu Kolehmainen v. 1907 Kuopiossa
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Viljami Kolehmainen (1887–1967) oli toiseksi vanhin Kolehmaisen sisaruksista. Vuonna 1911 kymppi meni Viljamilta näytösjuoksussa Väinölänniemellä *aikaan 31.19,0* - eli Hannesta nopeammin! Viljami oli mies veljensä Hanneksen menestyksen takana. Hän muutti Amerikkaan v.1910 aikomuksenaan hankkia elantonsa muurarina. Kyvykäs muurari niputti 800 tiiltä päivässä.

Silloin USA:ssa vallinneet huonot työmahdollisuudet ajoivat Kolehmaista kokeilemaan juoksua. Hän pääsi Iris Amerikan Athletic Clubin valmentajan oppiin.

Rahaa ja valmennustietoa alkoi tulla – William käytti niitä myös veljensä Hanneksen valmentamiseen. New Jersey maratonilla vuonna 1912 *syntyi aika 2.29,2*. Se oli maratonin maailmanennätys. Ennätys alitettiin vasta vuonna 1936.

Hymyilevän **Hannes Kolehmaisen** (1889–1966) alkuperäinen kotiseura oli Kuopion Reipas. Kuopion Rientoa edustaen Hannes juoksi kesällä 1907 17-vuotiaana ensimmäisen maratoninsa aikaan *3.06,19*. Seuraavana vuonna 18-vuotiaana hän oli valmis voittamaan Suomen mestaruuden Kuopiossa 10.000 metrillä. Hannes muutti talvella 1909 20-vuotiaana Helsinkiin veljiensä perässä eikä palannut enää pysyvästi Kuopioon. Muutettuaan Helsinkiin Kolehmainen urheili Helsingin Kisa-Veikoissa vuosina *1909–1912*. Keväällä 1912 ennen Tukholman olympialaisia Kolehmainen siirtyi Helsingin Jyryyn.

Parhaiten Kolehmainen muistetaan 5000 metrin matkalta Tukholman olympialaisissa vuonna 1912. Hymyilevä Hannes alitti ensimmäisenä maailmassa 15 minuuttia *ajalla 14.36,6*. Maailmanennätys parani lähes puoli minuuttia! Juoksusta tuli urheiluhistorian ”juoksujen juoksu”. Sanottiin, että Hannes juoksi Suomen maailman kartalle vaikkakin siihen aikaan Suomi oli osa Venäjän keisarikuntaa.

Tukholman kisojen 10.000 metrin voittoaika oli *31.20.8*. Tässä juoksussa Hannes johti ensimmäisestä kierroksesta alkaen voittoon. Kolmas kultamitali tuli 8000 metrin maastojuoksussa. Heti olympialaisten jälkeen Hannes lähti kiertueelle Eurooppaan ja sitten saman tien Yhdysvaltoihin, jossa hän toimi muurarina, mutta kilpaili aktiivisesti kestävyysmatkoilla. Bostonin maratonilla sijoitus oli neljäs vuonna 1917 ja v.1920 Antwerpenin olympiamaratonin voitto. Amerikoissa menivät vuodet 1913–1920.

Hannes Kolehmainen 5000 m olympia-voittajana Tukholmassa 1912.
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

”Lentävällä suomalaisella” olivat hallussaan Maailmanennätykset 3000, 5000 ja 25.000 metrin matkoilla. Suomen ennätyksiä hän korjaili 1500 metrillä kolme kertaa, 3000 metrillä kaksi kertaa, 5000 metrillä neljä kertaa ja 10.000 metrillä kolme kertaa. Savon Heimopäivillä Väinölänniemellä vuonna 1928 Hannes juoksi 38-vuotiaana näytösjuoksun 10.000 metriä aikaan 33.39. Juoksun päätyttyä hänet verhottiin suureen silkkiseen Suomen lippuun ja hänelle ojennettiin tuhansia nimiä käsittänyt kultakirjaimin somistettu juhla-adressi. Lentävän suomalaisen maine oli suunnaton ja varsinkin savolaiset ottivat kaiken irti suuren poikansa menestyksestä. (Pohjois-Savon Urheilua 80 vuotta, Antti O. Arponen, 1985)

”Tukholman kisat olivat suurin herätysjuhla suomalaisen urheilun historiassa”, kertoo urheilutoimittaja Harri Eljanko. Hanneksen voitoilla Tukholmassa 1912 oli kauaskantoinen merkitys suomalaiselle urheilulle. Hän oli ensimmäinen suuri urheilun kansallissankari, joka harjoitteli urheilua päätoimisesti. Hänen voittojensa ansiosta urheiluharrastus levisi seuraavina vuosina kaikkialle Suomeen, toteaa Antti O. Arponen vuonna 2003. Tahko Pihkala väitti, että kaikista vuosisadan alun suurista suomalaisurheilijoista Hannes oli historiallisesti korvaamattomin. Venäjän vallan sortokaudesta irti rimpuilevalle kansakunnalle huippu-urheilijoiden saavutukset merkitsivät arvaamattoman paljon.

*Hannes Kolehmainen
Nuoruutensa päivinä Yhdysvalloissa
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen
museo*

Sortokausista vastakohtien aikaan 1910–1944

Ensimmäistä sortokautta 1899–1905 sanotaan myös ”routavuosiksi”. Toinen sortokausi käsitti vuodet 1908–1917. Noina vuosina Venäjä yritti venäläistää Suomea: vuonna 1914 Suomen autonomia piti lopettaa täydellisesti ja Suomen tulisi olla venäläinen maa. Venäjän kieli olisi ainoa virastokieli, kokoontumisvapautta rajoitettiin ja kansalaisoikeuksia otettiin suomalaisilta pois. Vuosina 1915–1920 oli Suomessa elintarvikkeiden säännöstelyä, mm. maito, liha ja vilja olivat ”tiskin alla”. Taustalla oli Venäjän vallankumous ja vasta perustetun Neuvostoliiton sekaiset sisäiset olot. Sortoa jatkui kevääseen 1917 saakka, jolloin Suomen autonomian kausi päättyi itsenäistymiseen Venäjästä.

Ensimmäinen maailmansota 1914–1918 oli historiallisesti tuhoisimpia. Taistelut Euroopassa vaativat 3,5 miljoonan ihmisen hengen. Rauha solmittiin v.1919. Maailmansodan syttyminen hankaloitti luonnollisesti mm. urheilutoimintaa - elintarvikepula toi vaikeuksia urheilemiseen. Talvella 1918 koettiin Suomen historian ristiriitaisin tapahtuma: valkoiset vastaan Suomen punakaarti. Sen seurauksena kentille jäi 37.000 kaatunutta. Suomen urheiluelämään sota ja tietenkin erityisesti vuoden 1918 tapahtumat vaikuttivat raskaasti. Osa urheiluväestäkin joutui niiden yhteydessä hautaan tai muuten syrjään. Kansalaissodan jäljiltä urheilun kilpailutoiminta oli lähes kokonaan poikki. Kotimaan kilpailuissa noustiin vähitellen kansalaissodan jälkeisestä henkisestä, fyysisestä ja taloudellisesta alakulosta (Matti Hannus: Suomen yleisurheilun 100 vuotta, 2006). Kansalaissota-vapauskota vaikutti elämänmenoon vielä 1920 ja -30-luvuilla.

Ravintolarakennus Väinölänniemen urheilukentällä
 Suojeluskuntajuhlat 1920–1929
 Kuvaaja: tuntematon
 Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

1930-luvun lama lisäsi köyhyyttä koko maailmassa. Puhuttiin Suomen pula-ajasta: silloin oli paljon työttömyyttä, työajan lyhennyksiä ja palkkojen alennuksia. Sekava talouselämä koetteli kunnan kestäkykyä myös Kuopiossa. Pahin lama-ajan vuosi Savossa oli 1932. Maatalouden ahdinko johtui yleismaailmallisen laman ohella tilojen ostoista, rakentamisesta ja takauksista. Nälkä ja taudit kuten tuberkuloosi niittivät sodan uhrien lisäksi kylmää satoa. Pettua syötiin.

Larsson johti ensimmäistä urheilulautakuntaa

Sotien aikana urheilupaikkojen kunnossapito oli olematonta ymmärrettävistä syistä. 1920-luvun alettua ja sen jatkuessa laajenivat Kuopion kunnalliset urheiluasiat. Jo keväällä 1920 kaupunginvaltuustossa nousi esille Kuopioon perustettava urheiluasiain valiokunta. Ajatus eteni valtuustossa ripeästi ja 30. päivänä toukokuuta 1921 urheiluasiain valiokunta perustettiin. Urheilulautakunnan tehtäväksi tuli toimia harjoitus- ja kilpailupaikkojen saaminen toimintaa vastaavaksi. Kuopiolla oli myös koko Itä-Suomea koskeva ”veturin” asema liikuntapaikkojen rakentamisessa ja yleensä kunnallisen liikuntapolitiikan kehittämisessä.

Vuosisadan alun johtohahmoja (1906–1945)

Kuopiossa näyttää olleen valtakunnallisestikin valveutuneita ja innokkaita ”urheilumiehiä”, jotka olivat mukana sekä kaupungin urheiluseuratyössä että SVUL:n Pohjois-Savon piirin ja valtakunnan urheilupolitiikassa. Mies, joka toi urheilun ensi-innostuksen Kuopioon, oli **voimistelunopettaja Ilo E. Schroeder**. Hän oli vuosisadan alun Kuopion ja koko maakunnan johtohahmo. Kaupungin valtuuston jäsen ja SVUL:n Pohjois-Savon piirin ensimmäinen puheenjohtaja 1906–18. Hän oli mies, joka teki aloitteen Väinölänniemen kentästä ja juoksusuorasta 1906. Mies oli perustamassa Suomen Valtakunnan Urheiluliittoa, Suomen Lyseoiden Urheilijat (SLU) Kuopion osastoa ja Kuopion Uimaseuraa sekä toimi vielä Kuopion Hiihtoseurassa. Lehtori Schroederin mittavaan urheilun johtouraan kuuluu vielä Lontoon 1908 olympiajoukkueen varajohtajuus.

Voimistelunopettaja Ilo E. Schroeder Kaupunginvaltuutettuna teki aloitteen Väinölänniemen urheilukentästä v. 1906

Kuva: SVUL:n Pohjois-Savon piiri

Tehtailija K. O. A. Larsson pääsi historiaan vuonna 1921: hänet nimitettiin Kuopion ensimmäisen urheilulautakunnan puheenjohtajaksi. Tätä luottamustointia kesti yhtäjaksoisesti 13 vuotta. Larsson oli 1920–30-luvuilla Pohjois-Savon piirin johtavan yleisurheiluseuran Kuopion Urheilu Veikkojen ensimmäinen puheenjohtaja. Suomen suojeluskunnat ilmaantuivat Suomen historiaan vuonna 1917. Larsson oli perustamassa Kuopion sk-piiriä vuonna 1918. Hän toimi lyhyen aikaa urheilu- ja voimisteluseuran - Kuopion Voiman puheenjohtajana. Voima kuului urheilujärjestöksi naamioituneeseen poliittiseen järjestöön Voimaliittoon (perustettu 1906).

K.O. A. Larsson Kuopion kaupungin urheilulautakunnan ensimmäinen puheenjohtaja

Kuva: 40 vuotta Kunnallista urheilutoimintaa Kuopiossa

Tässä yhteydessä ei sovi unohtaa yhtä maailmansotien välisen ajan merkittävimmistä urheilujohtajista – **Väinö Teivaalaa!** Satasen sileä kulki 11,3 ja 200 metriä 23,8. Vuonna 1921 Väinö T voitti kansainvälisen vartalon kauneuskilpailun (nyk. kehonrakennuskilpailu). *Teivaala toimi 18. Suojeluskunnan päällikkönä 1919–20 Kuopiossa* ja sittemmin suojeluskuntien yleisesikunnan urheilutarkastajana Helsingissä vuosina 1924–27. Voimistelunopettaja Teivaala johti SVUL:n asettamaa komiteaa, mikä johti Suomen Urheiluliiton perustamiseen. Suomen olympiajoukkueen johtotehtäviä hänelle tuli vuonna 1924 Pariisissa, seuraavissa kisoissa Amsterdamissa 1928 ja vielä Berliinissä 1936.

Urheilu oli olennainen osa suojeluskuntien toimintaa. Näin jälkikäteen lienee osuvaa arvata Kuopion ensimmäisen urheilulautakunnan puheenjohtajan - tehtailija Larssonin ja silloisen SVUL:n puheenjohtajanjohtajan Väinö Teivaalan (1924–26) välinen yhteistyö. Vielä kun muistamme, että suojeluskuntien ensimmäisenä urheilukonsulenttina oli **Lauri ”Tahko” Pihkala**, voimme olla varmoja, että Kuopiossa oli hyvät yhteydet myös valtakunnan urheilujohtoon. Tahko toimi

Teivaalan jälkeen SVUL:n puheenjohtajana 1927–28. Yhdessä Teivaala, Pihkala ja Lauri Santala olivat valmistelemassa 1926 Amsterdamin kisojen 1928 suomalaismenestystä.

Kuopion ja Pohjois-Savon urheiluhistorian ”sieluksi” tituleerattu Kuopion Reippaan ja sittemmin Kuopion Urheilu Veikkojen valiovoimistelija ja yleisurheilija (10-ottelu) **Ilmari Keinänen** oli mukana jo Tukholman olympialaisissa joukkuevoimistelussa. Koulutustausta oli voimistelunopettaja ja syystäkin miestä voidaan pitää Savon urheiluelämän virittäjänä. Hän oli kaupungin urheilulautakunnan ensimmäinen sihteeri vuosina 1921–33. Uraan kuuluivat vielä SVUL:n Pohjois-Savon piirin sihteerin tehtävät 1912–15, johtokunnan jäsenyys 1915–25 sekä puheenjohtajuus 1925–33.

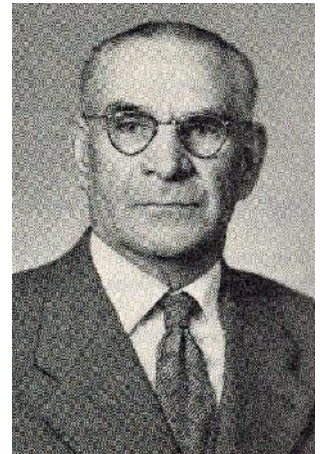

Voimistelunopettaja Ilmari Keinänen
Kuopion kaupungin
urheilulautakunnan
ensimmäinen sihteeri
Kuva: 40 vuotta Kunnallista
urheilutoimintaa Kuopiossa

Kuopion Reipas lopetti urheilutoiminnan vuonna 1920. Urheilijat siirtyivät samana vuonna perustettuun *Kuopion Urheilu-Veikkoihin*, josta tuli Savon piirin johtava urheiluseura. Yleisurheilun lisäksi seurassa harjoiteltiin ja kilpailtiin hiihdossa, pyöräilyssä, suunnistuksessa, pesäpallossa, voimistelussa, mäkihypyssä ja jalkapallossa. Parhaimmillaan seurassa oli lähes 500 jäsentä. Kuten aiemmin on puhuttu, seuran ensimmäisenä puheenjohtajana

oli **tehtailija C.O.Larsson** – urheilulautakunnan ensimmäinen puheenjohtaja. Larssonin lisäksi seuran toimintaan tulivat **voimistelunopettaja Ilmari Keinänen, opettaja Kalle Laakkonen ja voimistelunopettaja Paavo Heikkinen**. Nämä miehet toimivat 1920 ja 1930-luvuilla Kuopion Urheilu-Veikkojen puheenjohtajina vuorollaan ja he olivat samoina aikoina myös SVUL:n Pohjois-Savon piirin ja kaupungin urheilutoimen johtotehtävissä.

Opettaja Kalle Laakkonen oli SVUL:n Pohjois-Savon piirin puheenjohtajana 1920-luvulta 1940-luvun lopulle. ”Kala” Laakkonen oli intohimoinen pesäpallomies, mutta myös moninkertainen piirin mestari yleisurheilussa. Kala toimi piiritasolla urheiluohjaajana, valmentajana ja johtotehtävissä kauan. Kuopion poikaurheilutoiminnan uranuurtaja oli eittämättä opettaja Kalle Laakkonen. Vuonna 1935 alkoi Kalan valtakausi Kuopion urheilulautakunnassa. Oltuaan lautakunnan jäsenenä usean vuoden ajan hän toimi 1935 ja 1936 urheilulautakunnan puheenjohtajana. Vuonna 1937 Laakkonen sai hoitaakseen puheenjohtajan ja sihteerin tehtävät. Laakkoselle kertyi urheilulautakunnan toimivuotia 12 - vuodesta 1926 vuoteen 1945. Pitkäaikainen työ urheilulautakunnassa tuotti mm. 1939 valmistuneen Keskusurheilukentän. Laakkosen työ mm. tässä hankkeessa muodostui merkittäväksi.

Opettaja Kalle Laakkonen Kuopion
kaupungin urheilulautakunnan jäsen,
puheenjohtaja ja sihteeri vuosina
1926–1945
Kuva: 40 vuotta Kunnallista
urheilutoimintaa Kuopiossa

Neljäs henkilö ennen sotia vaikuttaneista Kuopion urheilujohtajista on Kuopion Yhteiskoulun (1930–47) ja Klassillisen lyseon (1947–62) voimistelun lehtorina toiminut **Paavo ”Nappula” Heikkinen**. Hän oli Kuopion Urheilu-Veikkojen voimistelujaoston ohjaaja ja valmentaja. Kaupungin urheilulautakunnan jäsenyys alkoi 1933 ja jatkui yhtämittaisesti sotien päättymiseen 1945. Lautakunnan sihteerinä hän oli 1934–36 ja puheenjohtajana sotavuodet 1941–45. SVUL:n piirin johtokunnan jäsenenä lehtori Paavo Heikkinen oli 1931–38 ja toistamiseen vuodet 1941–45. Sotavammastaan huolimatta talvi- ja jatkosodan komppanian päällikkö, kapteeni Heikkinen teki vielä 1950-luvun lopulla Klassikan pojille rekillä malliksi kiepin ja kipin.

*Voimistelunopettaja Paavo Heikkinen moottoripyörällään v. 1954
Ajoi oppitunneille myös Väinölänniemelle
Kuvan omistaa Martti Heikkinen*

Yleisurheilun Suomen Mestaruuskilpailut v. 1923 Väinölänniemellä

1920–1930-luvuilla Suomi nousi urheilun suurvallaksi yleisurheilun ja painin menestyksen myötä. Etenkin Hannes Kolehmainen ja Paavo Nurmen voitot koettiin arvokkaiksi kansakunnan itsetunnon kohottajiksi. 1920-luvun Albin Stenroos muistetaan maraton voittajana 1924 Pariisissa. Ville Ritolan kuusi kultamitalia 1924–1828 Pariisin ja Amsterdamin kisoista, täydensivät kuvaa suomalaisen yleisurheilun suuruuden ajasta. Hannes Kolehmainen aloittaman Suomen kestävyysjuoksun maineen tien jatkajina tulivat kuuluisiksi 1930 – luvulla, erityisesti Lauri Lehtinen, Volmari Iso-Hollo, Gunnar Höckert ja Ilmari Salminen ”Kultavääpeli”.

*Kilpailut Väinölänniemellä v. 1930
Oikealta 1. Paavo Nurmi, 3. Erkki Penttilä, 6. Emil Tolonen
Kuvaaja: tuntematon
Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo*

Vuonna 1922 Väinölänniemen urheilukenttä oli ainoa virallinen kenttä, mutta sen kunto oli päässyt pahasti rappeutumaan. *Vuonna 1923 suoritettiin kentän juoksuradan perusteellinen korjaus* lähestyvien SM-kilpailujen takia. Tällä toimenpiteellä saatiin rata hyvään kuntoon. Kentän kooksi tuli 45 x 93 m ja juoksuradalle pituutta 350 metriä hiekkapäälysteisenä. Vaikka juoksurata olikin ME-kunnossa, niin muutoin kenttäalue oli kehno. Kentän keskiosa oli juoksuratoja ja kentän päitä matalammalla. Keväisin seisova vesi vahingoitti nurmipintaa ja esti palloilijoiden harjoitus- ja kilpailutoiminnan. Jos pelikenttä haluttiin saada sääntöjen mukaiseksi, oli juoksuratojakin käytettävä pelikenttänä. *1920-luvun loppupuolella suoritettiin urheilukentän perusteellinen korjaus.*

Kuopion Urheilu-Veikot sai järjestettäväkseen *kesällä 1923 yleisurheilun Suomen mestaruuskilpailut*. Samana vuonna uusittiin SE-säännöt ja Väinölänniemen kentän juoksurata oli peruskunnostettu. Oli syytä odottaa hyviä tuloksia. Kuitenkin *vuoden 1923 kisoissa* tehtiin vain yksi SE-tulos. Sen teki Paavo Nurmi 800 metrillä. Hannes Kolehmainen oli kympin toinen tuloksella 32.50,7. ”Erkka” Erik Wilen – kisojen 3-voittaja - oli harvinainen monipuolisuusurheilija: sadasta metristä 800 metriin sileät ja aitamatkat viesteineen 29 henkilökohtaista SM- kultaa ja viestimatkoilla 21 kultaa. Näin laajaan skaalaan ei kukaan toinen suomalaispikajuoksija ole kyennyt!

Suomen Mestaruuskilpailujen 1923 tulokset

Laji		
100 m	Lauri Härö	11,1
200 m	Lauri Härö	22,6
400 m	Erik Wilen	49,9
800m	Paavo Nurmi	1.56,3
1500 m	Oskari Rissanen	4.07,8
5000 m	Samuli Tala	15.25,4
10.000 m	Väinö Sipilä	32.27,0
110m aj.	Erik Wilen	15,7
400 m aj.	Erik Wilen	57,2
3000 m ej.	Elias Katz	10.01,6
Korkeus	Vilho Tuulos	180
Seiväs	Ilmari Nikander	340
Pituus	Vilho Tuulos	710
3-loikka	Vilho Tuulos	14,79
Kuula	Bertil Ilomaa	13,58
Kuulan yhteistulos	Hannes Torppo	24,5
Moukari	Erik Erikson	45,95
Keihäs	Yrjö Ekqvist	60,75
Keihään yhteistulos	Yrjö Ekqvist	105,31
Painonheitto	Gustaf Strandberg	8
10-ottelu	Ilvari Yrjölä	6976

Väinölänniemen kentällä *31.elokuuta 1924* Pariisin olympiasankari Paavo Nurmi juoksi ilman vastusta 10.000 metrin maailmanennätyksen 30.06,2. Hiekkapintaisella 350 metrin radalla tehty tulos on 2000-luvun suomalaisilla mittapuilla suorastaan käsittämätön, toteaa Antti O. Arponen kirjassaan Pohjois-Savon Urheilua 80 vuotta. Väliaikoina syntyivät samassa juoksussa maailmanennätykset 4, 5 ja 6 mailin sekä puolen tunnin juoksussa. Yleisöä oli seuraamassa tätä juoksua 5000 henkilöä. Vuonna 1927 Kuopion Urheilu - Veikkojen kisoissa Niemellä Nurmi kohensi 2000 metrin ME:n aikaan 5.24,6.

Voimistelujuhlia ja näytöksiä 1920–30-luvuilla

Yleispiirteenä 1920- ja 1930-luvuilla olivat Väinölänniemellä pidetyt suuret voimistelujuhlat ja –näytökset. Esimerkkeinä tuon esille, että 26.5.1929 *Kuopion voimistelujuhlilla* oli mukana kaikkiaan 1420 voimistelijaa. Miesten voimistelun johti Ilmari Keinänen. Mukana oli myös Urheilu-Veikkojen taituri Make Uosikkinen. *Helatorstaina 1933 Väinölänniemellä* marssi 1400 voimistelijan rivistö. Runsaat 5000 katselijaa saivat ihailla voimistelijoiden esityksiä. Yhteisvoimistelun lisäksi nähtiin telinevoimistelua. Ohjelmassa oli myös maastajuoksukilpailut sekä Kuopion ja Varkauden välinen pesäpallo-ottelu. Keskusurheilukentän vihkiäisissä *toisena Helluntaipäivänä 29.5.1939* noin neljätuhatta voimistelijaa esitti taitojaan lähes 8000:een nousevan yleisöjoukon edessä. Yleisö sai nähdä niin tyttöjen kuin poikienkin esityksiä, joukossa yhtä hyvin SVUL:n kuin TUL:n urheilijoita, sekä yhdessä että vastakkain.

Kuopion voimistelujuhlat Väinölänniemellä 1934

Kuvaaja: tuntematon

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Suomi sodissa mukana 1939–45

Marras-joulukuussa 1939 Suomi oli jo mukana toisessa maailmansodassa. Raskaan talvisodan jälkeen v.1940 aloitettiin lähes nollapisteestä. Kymmenittäin aktiiviurheilijoita oli kaatunut rintamalla. Karjalan hyväkuntoiset urheilukentät jäivät rajan taakse. Maan vahvin urheilupiiri – Viipurin piiri – oli täysin hajalla. Väkirauha solmittiin 13. maaliskuuta 1940. Juhannuksena 1941 alkanut jatkosota katkaisi alkaneen kilpailutoiminnan uudelleen. Yli kolme vuotta kestäneen jatkosodan ja sitä seuranneen Lapin sodan mukanaan tuomat ongelmat on tämän päivän urheilijalle vaikeasti ymmärrettäviä.

Matti Järvinen heittää Väinölänniemellä v. 1934

Kuvaaja: tuntematon

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Vuoden 1940 alusta aina vuoteen 1944 oli kunnallisessa urheiluelämässä hiljaiselon aikaa. Välttämättömiä asioita hoidettiin, mutta parannussuunnitelmiin ja urheilupaikkojen uudistuksiin ei ollut mahdollisuutta. Sotavuosien pölyjen laskeuduttua Suomen yleisurheiluharrastajat olivat lähinnä koulunuorisoa ja rintamalla hengissä säilyneitä veteraaneja. Kilpailutoiminta käynnistyi kuitenkin ripeästi sodan jälkeen. Naiset tulivat v. 1945 mukaan SM-kilpailuihin. Vuoden 1946 aikana suoritettiin seurojen luokittelu, jonka pohjana olivat mm. merkkisuoritukset, kilpailusuoritukset ja luokitellut urheilijat. Urheilijoiden luokitteluidean kehittivät SUL:n

ylivalmentaja Armas Valste ja toiminnanjohtaja Reino ”Retu” Kukkonen. Kuopion urheilulautakunnan puheenjohtajuutta hoiti sotien ajan voimistelunopettaja Paavo Heikkinen.

Toisen maailmansodan jälkeen urheilulla ja seuratoiminnalla oli suuri merkitys nuorison elämässä. Urheilua käytettiin yllä sosiaalisen kontrollin välineenä. Sodan jälkeen kansalaisten kaikkinaisen yhdistystoiminta aktivoitui. ”Kun urheiluelämä sodan jälkeen vilkastuu ja saa yhä suuremman sosiaalisen merkityksen, on yhteiskunnan rakentavien elimien oivallettava tämä ja nähtävä urheiluseurassa yhä terveemmän ja elinvoimaisemman kansan kasvattaja”.

Tauno Juurtola -ensimmäisiä liikuntaneuvojia

Kuopion kaupungin ensimmäinen liikuntaneuvojan virka perustettiin v.1945 - ensimmäisten joukossa Suomessa. Viranhaltijaksi tuli myöhemmin hyvin näkyvästi suomalaisessa urheilussa mukana ollut ja opetusneuvoksen arvon saanut Tauno Juurtola. Hänen jälkeensä liikuntatoimenjohtajina ovat toimineet Unto Väättäinen, Asser Markkanen ja Kyösti Miettinen. Voidaan sanoa, että *Juurtola julisti hiihtoa. Väättäinen vaati voimistelua. Markkasen mukaan juoksusta on juteltava ja Miettisen motto oli kuntoliikunta kunniaan.* Liikuntalautakunnan yhdistyessä vapaa-ajanlautakuntaan titteli lakkautettiin.

Tauno Juurtola Kuopion kaupungin ensimmäinen liikuntaneuvoja v. 1945
Kuva: 40 vuotta Kunnallista urheilutoimintaa Kuopiossa

Vahva yleisurheilumies liikuntaneuvojaksi

1915 Jämskessä syntynyt Asser Markkanen oli nuoruudessaan A-luokan kolmiloikkaaja. Paras tulos 14,21 ja korkeudessa 180 cm. Hän oli Enson Kisailijoiden jääpallolijja 1934–36 ja Ylävuoksen Palloseuran mestaruussarjalainen 1937–38. Markkanen pelasi käsipalloa Turun Palloseurassa vuosina 1942–44. Urheiluneuvojien viidensillä peruskursseilla Vierumäellä kurssikavereina olivat mm. Armas Valste, K. E. Levälahti, Kallio Kotkas ja Tahko Pihkala.

Työura alkoi v. 1945 SUL:n alue- ja yleisvalmentajana lähes puolessa Suomea (Pohjois-Savo, Suur-Savo, Pohjois-Karjala, Kainuu ja Itä-Karjala). Tätä seurasi SVUL:n Varsinais-Suomen piirivalmentajana tehtävät v. 1949 ja Varsinais-Suomen yleisurheiluvalmentajana 1951–52. Asser tuli tunnetuksi mm. maileri Olavi Vuorisalon, maratoonari Veikko Karvosen ja 15 metrin kuulamiehen Kaarlo Raskin valmentajana. 1950-luvulla Asa oli Suomen joukkueen valmentajana lukuisissa maaotteluissa mm. Englantia, Saksaa, Unkaria ja puhumattakaan Ruotsia vastaan käydyissä otteluissa. Yhdeksi huippukohdaksi valmentaja Asser Markkasen elämässä oli Helsingin olympialaisten Suomen yleisurheilujoukkueen huoltajatehtävät.

Asser Markkanen Kuopion kaupungin urheilutoimenjohtaja vuodesta 1953
Kuva: 40 vuotta Kunnallista urheilutoimintaa Kuopiossa

Kuopioon haluttiin vahva yleisurheiluvaikuttaja kaupungin liikuntaneuvojaksi. Sellainen saatiin Asser Markkasesta. Markkanen tuli virkaansa 1.4.1953 keskelle Väinölänniemien kentän rakennustöitä. Kentän juoksuradat ja yleisurheilun suorituspaikat oli kunnostettu ja päällystetty kivihiilimurskalla v. 1952. Kesäkuussa 1952 juostiin näillä radoilla SM-viestit.

Hannes Kolehmaisien patsas Väinölänniemellä paljastettiin 6.6.1953. Kolehmaisien juoksijapatsas, joka sijoitettiin lähelle silloista Väinölänniemien Hovia. Pohjois-Savon Maakuntaliitto rahoitti patsaan ja luovutti sen kaupungille. Kentän kunnostustyöt jatkuivat 1953 ja -54 katsomo- ja huoltorakennuksen osalta. Väinölänniemelle oli valmistunut nykyaikainen urheilukenttä. Kenttäkonaisuus tuli maksamaan 5,4 miljoonaa markkaa. Niemellä olivat jo entuudestaan Hovi (1947), uimala (1951) ja tenniskentät (1952). Ensimmäinen tenniskenttä valmistui jo 1911 Hovin edustalle. Väinölänniemestä alettiin puhua urheilupuistona. Puiston sisällä kiertää kuntorata – Hannes-lenkki.

Hannes-patsas Väinölänniemien urheilupuistossa
Kuva: 40 vuotta Kunnallista urheilutoimintaa Kuopiossa

Arvokisoja paljon 1955

Vuosi 1955 muodostui Kuopion urheiluhistoriassa merkittäväksi arvokilpailuvuodeksi:

- Naisten MM-pikaluistelukilpailut Niemellä 12.–13.2.1955 Naisten pikaluistelun MM-kisoja seurasi 12.000 katsojaa. Näin paljon kansaa ei ollut nähty koolla ”sitten Puavon juoksun”, paikalliset totesivat. Kuopion oma Eevi Huttunen - vuoden 1951 maailmanmestari - sijoittui 5000 ja 3000 metrillä toiseksi. Nämä kilpailut olivat ensimmäinen MM-tason kilpailu Kuopion historiassa.
- Puijon Talvikisat 12.- 13.3.1955, yleisöä 30.000 katsojaa.
- Voimistelumaaottelu Suomi-Saksa Väinölänniemellä 1.7.1955, yleisöä 4000 katsojaa.
- Kalevan Kisat 13.–14.8.1955 Väinölänniemellä yleisöä yhteensä 25.000 katsojaa
- Juniorien jalkapallomaaottelu Väinölänniemellä 28.8.1955

Naisten MM-pikaluistelukilpailut Väinölänniemellä v. 1955

Kuvaaja: Tuttu Jänis

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Kalevan Kisojen 1955 tulokset

Laji	Miehet		Naiset	
100 m	Pauli Tavisalo	10,8	Aulikki Lehmijoki	12,7
200 m	Voitto Hellsten	21,7	Aulikki Lehmijoki	26,7
400 m	Voitto Hellsten	48,7		
800 m	Olavi Salsola	1.53,2	Inga-Lill Nyqvist	2.16,8
1500 m	Olavi Vuorisalo	3.46,2		
5000 m	Ilmari Taipale	14.10,4		
10.000 m	Hannu Posti	30.24,4		
110 m aj	Raimo Siukola	15,1		
80 m aj			Seija Pöntinen	12,2
400 m aj	Reino Suominen	54,4		
3000 n ej	Pentti Karvonen	8.58,6		
Maraton	Paavo Kotila	2.26,29		
Korkeus	Eero Salminen	193	Hilja Kyllönen	152
Seiväs	Eeles Landström	435		
Pituus	Jorma Valkama	722	Maire Österdahl	564
3-loikka	Tapio Lehto	14,97		
Kuula	Aapo Perkko	15,16	Meeri Saari	11,89
Kiekko	Carol Lindroos	48,37	Inkeri Talvitie	42,6
Moukari	Oiva Halmetoja	55,2		
Keihäs	Jouko Rautanen	74,93	Elsa Torikka	44,4
10-ottelu	Torbjörn Lassenius	6218		
5-ottelu			Hely Pietilä	3555

Eero Salminen, korkeuden voittaja Kalevan kisoissa 1955
 Kuva: SVUL:n Pohjois-Savon piiri

Naiset olivat ensi kertaa tasaveroisina mukana Kalevan kisoissa v. 1959.

1945–1960-lukujen urheilujohtajia

Vaatturi **Yrjö Tuominen**, urheilulautakunnan jäsen vuosina 1943–1952 ja kaupunginhallituksen edustajana urheilulautakunnassa vuosina 1948–50.

Työasiamies **Väinö Heikkinen** urheilulautakunnan varapuheenjohtajana 1947 – 1960. Suomen Palloliiton Savon piirin jäsen 17 vuotta ja liittohallituksessa 13 vuotta.

Eversti **Aarne Kiira**, kaupungin valtuuston ja urheilulautakunnan jäsen 1947- 1960, SVUL:n Pohjois-Savon piirin puheenjohtaja 1952–1963. Toimi Kuopion Keltamustien ja Kuopion Uimaseuran johtokunnissa.

Hovioikeudenneuvos **Toimi Tulikoura**, 3-loikkaa 14,66, Kuopion urheilulautakunnan puheenjohtaja 1952–53 ja jäsen 1952–60. Suomen Urheiluliiton varapuheenjohtaja 1955–60, SUL:n puheenjohtaja 1964 ja kv. yleisurheiluliiton IAAF:n johtokunnan jäsen 1963–68.

Kultaseppä **Uuno ”Uki” Lyytikäinen**, Kuopion urheilulautakunnan puheenjohtaja 1946–49, SVUL:n Pohjois-Savon piirin johtokunnassa 1951–65. Kuopion Sisu-Veikkojen puheenjohtaja 1939–49 ja 1957–68 yhteensä 38 vuotta.

Vahtimestari **Osmo Karhunen**, toimi Kuopion urheilulautakunnan puheenjohtaja 1954 - 1968 ja varapuheenjohtaja 1953. (puheenjohtajakausi yhtämittaa 14 vuotta). Toimi Kuopion Kisa-Veikkojen johtokunnassa vuodet 1947 – 1984, neljätoista vuotta sihteerinä ja 19 vuotta puheenjohtajana.

Eversti **Tapio Peitsara**, urheilulautakunnassa kaupunginhallituksen edustajana 1954–1960.

Jalkapallovaikuttajia 1930-luvulta lähtien

Lennart ”Lenni” Savolainen, oli perustamassa niin KuPS:aa kuin KPT:kin. Ensimmäinen SPL:N Savon piirin puheenjohtaja v. 1926

Onni Kaitokari, 1930-luvun KPT:n kantava voima!

Reino Kaitokari, ensimmäinen KPT:n sihteeri, valmentaja ja erotuomari sekä Savon piirin sihteeri

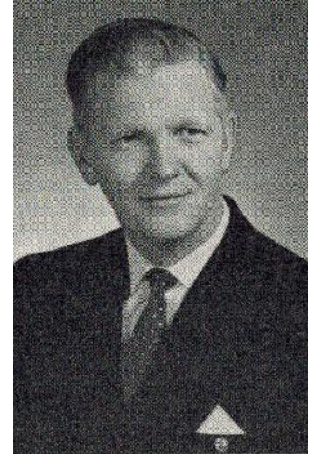
Lennart Tapola, KuPS:n puheenjohtajana 1954 – 1960

Eija Vähälä, KuPS:n puheenjohtajana 1995 – 2003

Viljo ”Ville” Jokinen 1932 KuPS:n jääpallolijja, 1940-lopulta ottelukuuluttaja ja rahastonhoitaja

Urho ”Urkki” Tuunanen, 37 vuotta edustusjoukkueen huoltaja

Erkki ”Eko” Holopainen KuPS:n sihteeri 1951–1978 ja puheenjohtaja v. 1981

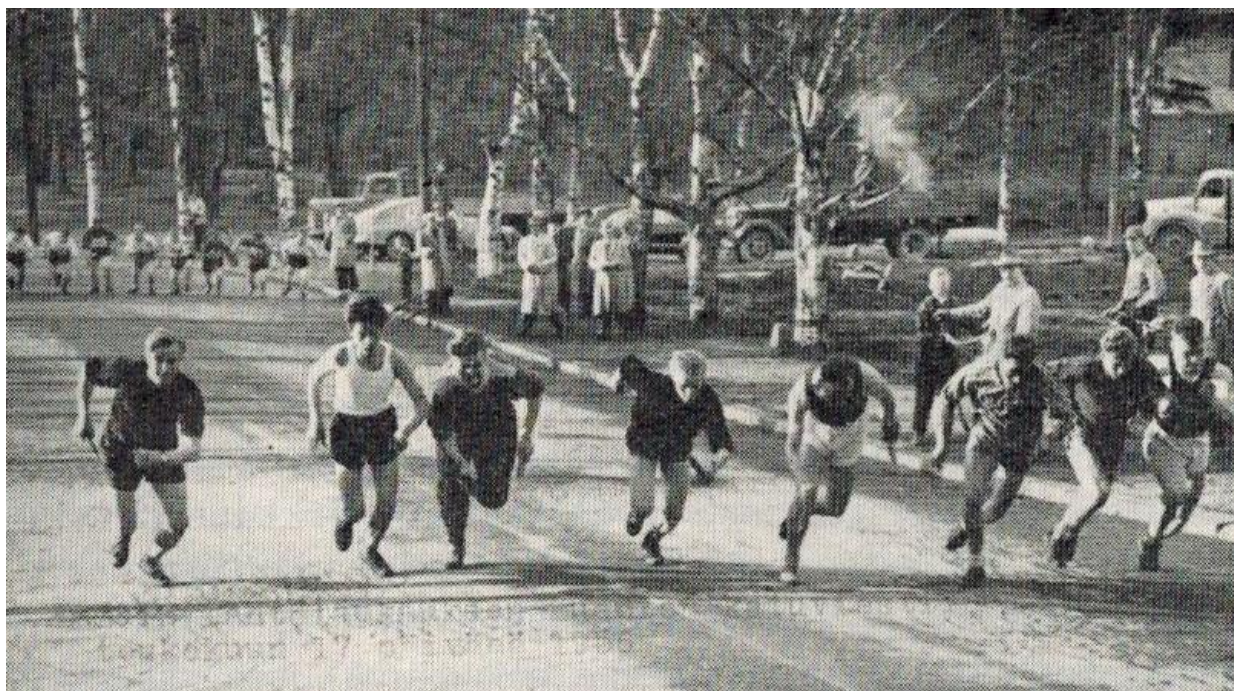
*Vahtimestari Osmo Karhunen toimi urheilulautakunnan puheenjohtajana vuodesta 1954 lähtien 14 vuotta
Kuva: 40 vuotta Kunnallista urheilutoimintaa Kuopiossa*

Eko Holopainen KuPS:n sihteeri

Urheilutapahtumia ja saavutuksia Väinölänniemellä

- *Katuviesti* 1930–1959 ts. Kuopion halkijuoksu. Lähtö Kallantieltä Maljapuron kohdalta – Puijonkatu – Kauppakatu – Maaherrankatu – Lääninhallitus – rantatie – urheilukenttä
- *Viikkokilpailut* 1957 – 1980 järjestäjinä olivat Si-Ve, KNMKYU, KKV, KPU ja Riento. Kesäkauden kestänyt kilpailu oli samalla seurojen välinen kilpailu kiertopalkinnosta
- *Väinölänniemen kisat* 1958 – 1976
- *Kuopion Yleisurheilun Kannatuskerhon* (KYK) lasten kilpailut 1959 – 1980

Kuopion halkijuoksu avasi yleisurheilukauden vuosina 1930–1959

Kuva: 40 vuotta Kunnallista urheilutoimintaa Kuopiossa

Kuopion Riennon 70-vuotisjuhlakilpailuissa 14.9.1976 nähtiin Väinölänniemellä uusi ME. Sisü-Veikkojen Vesa Laukkanen juoksi vuosikymmeniin uuden maailmanennätyksen A-poikien 1500 metrin esteissä aikaan 4.01,9. Samana vuonna Laukkanen nappasi nuorten Euroopan mestaruuden samalla matkalla. Niemen kisoissa esiintyi Kenian Samson Kimamba, joka muutaman päivän jälkeen juoksi Helsingissä uuden 10.000 metrin ME:n.

Yleisurheilun Kalevan kisoissa Helsingissä elokuussa 1979 oli huikea 5000 metrin kilpailu. Tuloslista kertoo: 1) Hannu Okkola 13.44,76 2) Risto Ala-Korpi 13.45,56 3) Lasse Viren 13.47,37 4) Martti Vainio 13.47,85. Kuopion Sisü-Veikkojen Hannu Okkola oli lahjakkuutena lähes Hannes Kolehmainen tasoa, mutta hän ei päässyt koskaan Olympiakisoihin. Toisen SM-kultansa 5000 metrillä Okkola sai 1984 – tosin jälkikäteen!

Maaottelumies Hannu Okkola ja nuorten Euroopan mestari Vesa Laukkanen Väinölänniemellä 1970-luvulla
Kuva: 60 vuotta savolaista sisua

Kolmannet yleisurheilun SM-kilpailut 1987

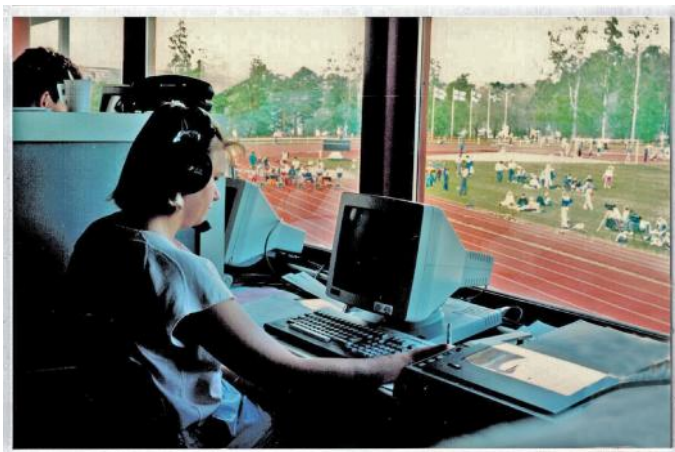
Liki kolmeen kymmeneen vuoteen ei Väinölänniemelle rakennettu eikä perusparannettu kentän olosuhteita lukuun ottamatta 1965 tehtyjä juoksuratojen ja suorituspaikkojen kumiasfaltointia. 1980-luvun alussa Kuopion Sisu-Veikot huomasi tilaisuutensa tulleen – hakea Kalevan kisoja Kuopioon. Pääpromoottorina toimi silloinen SUL:n Pohjois-Savon piirin puheenjohtaja Sakari Vehviläinen.

Väinölänniemen kentän huono kunto vanhoine päällysteineen, huolto- ja toimistotilojen ahtaus sekä mm. lääkintätilojen puuttuminen askarruttivat urheiluväkeä. Kentän saneeraustoiveita vauhditti Kalevan Kisojen saanti Kuopioon neljännen kerran. Yksi kisojen saannin perusta olivat riittävät ja kunnolliset kenttäolosuhteet. Toinen kriteeri oli kisoja järjestävän seuran hovikelpoisuus eli Kalevan Malja-pisteet. Sisu-Veikkojen kokenut kisakoneisto järjesti kenraaliharjoituksena A-ikäisten SM-kilpailut vuonna 1982. Kolmipäiväiset kilpailut näyttivät, että Kuopiossa pystytään mihin vain ja ryhdyttiin sanoista tekoihin; *Hakemus Urheiluliittoon tehtiin vuonna 1984 Kalevan kisojen saamiseksi kesäksi 1987*. Kentän kunnostustyöt maksoivat kaupungille liki kuusimiljoonaa silloista rahaa.

Kalevan Kisoihin kunnostettu Väinölänniemen urheilukenttä v. 1987
Kuvan omistaa: Kyösti Miettinen

Tuolla rahalla saatiin Väinölänniemelle muovipintaiset yleisurheilun suorituspaikat, katettua katsomotilaa 2700 henkilölle, uusi maalitoimistorakennus ja sähköinen tulospalvelulaitteisto. Niemen katsomoissa pääkatsomossa on 1500 istuinpaikkaa ja takasuoran katsomossa 1200 paikkaa. Kisojen ajaksi tuli kaarteisiin tilapäiskatsomoihin 1300 paikkaa. Yhteensä kisojen aikana katsomopaikkoja oli yli neljälletuhannelle henkilölle. Sähköinen tulospalvelulaitteisto sisälsi suuren tulostaulun ja kaksi pienempää kenttätulostaulua. Koko tulospalvelulaitteisto on siirrettävä järjestelmä myös muille urheilupaikoille. Kilpailijoiden pukeutumis- ja saniteettitiloihin sekä yleisön WC-tiloihin tehtiin perusteelliset korjaukset pääkatsomon yhteyteen. Kisojen aikainen ravintola- ja ruokapalvelutilat ratkaistiin tilapäisrakentein, kuten tapana on tämän luokan kisoissa.

Väinölänniemien ATK-pohjainen tulospalvelu
Kuvan omistaa: Kyösti Miettinen

Kalevan Kisojen 1987 tulokset

Laji	Miehet	Naiset
100 m	Ari Salonen 10,52	Auli Marttinen 11,82
200 m	Juha Pyy 21,44	Auli Marttinen 24,06
400 m	Jari Niemelä 46,47	Tuija Helander-Kuusisto 52,09
800 m	Ari Suhonen 1.52,27	Tiina Pakkala 2.04,99
1500 m	Ari Suhonen 3.45,04	Päivi Tikkanen 4.16,24
5000 m	Martti Vainio 13.37,31	Päivi Tikkanen 9.02,61
3000 m		Tuija Jousimaa 32.27,02
10.000 m	Martti Vainio 27.52,80	
110 m aj	Arto Bryggare 13,6	
100 m aj		Tiina Lindgren 13,88
400 m aj	Vesa-Pekka Pihlavisto 51,34	Tuija Helander-Kuusisto 57,27
3000 m ej.	Kari Hänninen 8.42,31	
Maraton	Asko Uusimäki 2.10,48	Sirpa Kytölä 2.41,39
Korkeus	Mikko Levola 220	Ringa Ropo 186
Seiväs	Kimmo Kuusela 545	
Pituus	Jarmo Kärmä 812	Ringa Ropo 649
3-loikka	Heikki Herva 16,08	
Kuula	Janne Ronkainen 19,4	Asta Hovi 16,9
Kiekko	Ari Huuonen 58,76	Anne Käsäkangas 53,94
Moukari	Juha Tiainen 77,18	
Keihäs	Tapio Korjus 78,34	Tiina Lillak 65,45
20 km kävely	Reima Salonen 1.21.33,1	
5000 m kävely		Sari Essayah 22.36,4
10-ottelu	Petri Keskitalo 7869	Satu Ruotsalainen 5948

Juha Tiainen v. 1987 moukarin voittaja
 Kuva: Olli Herranen/Savon Sanomat

Kuningas jalkapallo tulee kaupunkiin

Kuopiolaiset urheiluseurat Riento ja Reipas sekä VPK:n Osmon pojat, Männistön Elo ja Kuopion Urheiluveikot ottivat ohjelmiinsa jalkapallon jo vuonna 1910. Lajin harrastus keskittyi vielä 1920-luvulla kaupunkeihin, koska maaseudulla ei ollut kenttiä. Väinölänniemen kenttää korjattiin vuonna 1920 niin, että ”se täytti ankaratkin vaatimukset”. Tuolla vuosikymmenellä jalkapallossa pelattiin sarjatoimintaa vain piirien alueilla. Piirinmestari pääsi suoraan 1930 Palloliiton B-sarjaan (myöhemmin Suomi-sarja).

Osmon jalkapallojoukkue Väinölänniemellä v. 1915
 Kuvaaja: tuntematon
 Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

1922 Väinölänniemen kenttä oli Kuopion ainoa virallinen kenttä. Seuraavana vuonna *kentän kooksi tuli 45 x 93 metriä* ja kenttää kiersi 350 metrin hiekkapintainen juoksurata. Pelikentän saaminen sääntöjen mukaiseksi edellytti juoksuratojenkin käyttöönottoa peliareenaksi. Jalkapallo-otteluiden yleisömäärä oli 1920–1930-luvuilla yleensä 200–300, kun se yleisurheilukilpailuissa saattoi olla yli 5000 katsojaa.

Kuopion Palloseura perustetaan

1923 perustettiin Kuopion Palloseura. Se syntyi 1906 perustetun yleisseuran - Kuopion Reippaan raunioille. Uusi seura käytti lyhennettä K.P.S. Ensimmäinen piirinmestaruus tuli vuonna 1927. Kolme vuotta myöhemmin KPS pääsi jo Suomen Palloliiton B-sarjaan. Alkuvuosinaan KuPS:n ottelut olivat enimmäkseen ystävyysotteluita Kuopion ja lähikaupunkien seuroja vastaan. Kuitenkin jo vuonna 1928 KuPS käynnisti nuoriso/poikatyön perustamalla kaupunginosiin poikajoukkueita. Sama tehtiin Pallotovereiden puolella vuonna 1935.

Vielä 1930-luvulla laji oli muiden lajien varjossa etenkin yleisurheilun ja pesäpallon. Kuitenkin 1930–34 Kuopion Palloseura oli Savon sarjassa voittamaton ja karsin mm. SM-sarjaan noususta 1935. Alkuvuosien parhaimpia pelaajia olivat mm. Aaro Heikkinen, Hannes Hiltunen, Onni Kaitokari, Veikko Saarela, Tauno Widkopp ja Väinö Heikkinen. Aarosta tuli sotien jälkeen KuPS:n pitkäaikainen valmentaja ja velipojasta Väinöstä seuran puheenjohtaja ja urheilulautakunnan jäsen.

K.P.S. – Tallinnan Kalew Väinölänniemellä 5.9.1930

Kuvaaja: tuntematon

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Kuopion Pallotoverit syntyä 1931

1930-luvun alussa kaupungissa oli kaksi jalkapalloilun erikoisseuraa. KPS:n rinnalle oli perustettu Kuopion Pallotoverit vuonna 1931. Perustajina KPS:n laitaliikettä Hannes Hiltunen ja Reino Kaitokari. Onni ”Ona” Kröger, myöhemmin Kaitokari, siirtyi uuteen seuraan joukkueen kapteeniksi seuraavana vuonna. Puhuttiin yleisesti, että kaupungissa oli niin paljon hyviä pelimiehiä, että niitä riitti molempiin seuroihin. Neljännes vuosisata myöhemmin, 1954 molemmat joukkueet pelasivatkin Suomen Mestaruussarjassa ja vielä paremmaksi pantiin vuonna 1982, kun kolme kuopiolaista jalkapalloseuraa pelasi saman vuonna maan ylintä palloilusarjaa.

Sotavuodet heikensivät jalkapalloilun asemaa entisestään. KPT oli sota-ajan hienoisessa johtoasemassa kuopiolaaisessa jalkapalloilussa. Mutta kotimainen sarjatoiminta oli satunnaista. Vuosina 1943–1944 pelattiin sotasarjaa – KPT oli siinäkin mukana.

Thure Sarnola oli KPT:n paras pelaaja 1930-luvulla
Kuva: Elä laakase, naatitaan – kirjasta

Sotavuosien jälkeen Kuopio kasvoi jalkapallokaupungiksi KuPS:n menestyksen myötä. Vuonna 1947 Kuopion Palloseura nousi ensimmäisen kerran SM-sarjaan. Tosin seura putosi sarjasta seuraavana vuonna, mutta nousi samana vuonna takaisin. KuPS pelasi vuodesta 1949 yhtäjaksoisesti vuoteen 1992 SM-sarjassa. Seuran valmentajana jo vuodesta 1945 lähtien oli legendaarinen Aaro Heikkinen. *Kuopion Palloseura nousi 1950-luvun Suomen johtavaksi jalkapalloseuraksi.* KuPS:n tavaramerkki oli pallonhallintaan perustuva lyhytsyöttöpeli, joka ihastutti lajin ystäviä ympäri Suomen. Syntyi käsite ”yhden kosketuksen peli”. KuPS:n peli eteni kuin unelma. Pallo pysyi hallussa ja peli eteni lyhyin syötöin ylitse kentän, kerrottiin otteluselostuksessa. Aaro Heikkinen valmensi Palloseuraa vielä 1965.

Aulis Rytkönen – kaikkien aikojen paras kuopiolainen

Palloseurasta nousi yksi Euroopan taitavimmista jalkapalloilijoista – Aulis Rytkönen - maailman tietoisuuteen. Tämä ensimmäinen suomalainen jalkapallo-ammattilainen aloitti Kuopion Palloseuran edustusjoukkueessa vuonna 1946. Suomalaiseksi vuoden jalkapalloilijaksi Rytkönen valittiin 3 kertaa, vuosina 1949, 1950 ja 1952. Rytkönen toi kentille tuulahduksen raikkaasta ja rohkeasta pelitavasta. Alikseen jaloissa oli taitoa, vauhtia ja rohkeutta. Jalkapallo oli kuopiolaisen intohimo ja pian ammatti. Keskuskentän vieressä ”Mölymäellä” asunut pallotaituri teki ammattilaissopimuksen ranskalaisen jalkapalloseuran FC Toulousin kanssa vuonna 1954. Rytkönen pelasi Ranskassa vuoteen 1960 saakka.

Aulis Rytkönen KuPS:n ja Suomen kaikkien aikojen paras jalkapalloilija
Kuva Keskuskentältä v. 1950

Kuopion Palloseuran nuorisotoiminnan läpimurto tapahtui myös 1950-luvun alussa. Nappuloissa pelasi 1959 noin 300 poikaa. KuPS oli jo 1970-luvulla voimakkain junioritoimintaa harjoittava seura Kuopiossa. Juniorisarjat alkoivat pyöriä vuodesta 1971 – parhaimmillaan KuPS:ssa oli 1114 rekisteröityä pelaajaa. Joukkueita oli 35 ja valmentajia yhteensä 46. Juniorien väliset ottelut värittävät edelleen Kuopion kesää ja kuopiolaiskenttiä. Nappuloita ja junioreja pyörii pallon perässä tuhansia. Talvisin Kuopio-hallin junioriturnaukset kestävät päiväkausia.

Jalkapallon SM-sarjan suosio oli huipussaan Kuopiossa 1960- ja 1970-luvuilla. KuPS osoitti vahvuutensa parin vuosikymmenen aikana. Gunnar ”Gunu” Boman valmensi KuPS:n mestariksi 1966 ja hopealle 1967. Vielä tuli Suomen Cupin voitto seuraavana vuonna. Martti ”Mörkö” Räsänen valmennuksessa KuPS saalisti mestaruudet 1974 ja 1976. Hopeaa tuli kolmesti 1975, 1977 ja 1979.

Uefan tuleva presidentti Michel Platini nähtiin Väinölänniemen maisemissa Ranskan mestarin St.Etiennen joukkueessa 20.9.1967. Ranskalaiset löivät kuopiolaiset puhtaasti 3-0 Euroopan cupin ensimmäisellä kierroksella. KuPS kohtasi Saint-Etiennen toistamiseen 13 vuotta myöhemmin Uefa-cupin ensimmäisellä kierroksella. Kuopion ensimmäisessä iltavalaistus-ottelussa selkään tuli ruhtinaallisesti 0 – 7.

Erinomainen jalkapallotaktikko ja kovan fyysisen kunnon valmentaja Gunnar Boman nosti KPT:n mestaruussarjaan v. 1972. Pallotovereiden nousun taustalla vaikutti mm. hyvien pelimiesten hankinta naapuriseuroista KuPS:sta ja Elostä. Sarjavuosien 1938, 1939, 1943 ja 1945 jälkeen oli KPT:lla lyhyt vierailu pääsarjassa 1954. Seitsemänkymmentäluvulla KPT viihtyi SM-sarjassa 5 vuotta. Erityisesti 1980-lukua on mainittu KPT:n ”nousun, uhon ja tuhon kaudeksi”. Seuran nimi vaihtui Kopariksi 1982.

SM-sarjaan nousuvuonna 1978 Keijo Voutilaisen valmentamana päästiin jo SM-hopealle. Seurassa oli parhaimmillaan 1980-luvulla 20 päätoimista työntekijää. Oli bingoa ja kioskia, kerhohuonetta ja kahvilaa sekä junioritoiminta kunnossa. Jäsenmäärä lähenteli tuhatta. Seuraa johdettiin urheilutoiminnanjohtajan ja markkinointipäällikön toimesta. Syksyllä 1979 edustusjoukkueen piiskuriksi tuli Martti Räsänen KuPS:sta.

Matti ”Hilima” Hiltunen – jo nuorena maajoukkueeseen

Toinen, upean jalkapallouran tehnyt pelaaja on Matti ”Hilima” Hiltunen. Pallotovereiden kuuluisin kasvatti pelasi juniorivuodet ”isänsä Hanneksen seurassa” – Kuopion Pallotovereissa. Ennen KuPS-vuosia Hiltunen saavutti KPT:n A-junioreissa mm. 1949 SM-hopeaa ja seuraavana vuonna Suomen Mestaruuden. Pallotovereiden miesten joukkueessa Hilima esiintyi ensi kerran 17-vuotiaana vuonna 1950. Kuopion Palloseuran riveihin Hiltunen tuli kesäksi 1958 voittamaan heti Suomen mestaruuden. Hiltunen toteaaakin, että silloin meillä oli jalkeilla todella hyvä joukkue. Sen ajan lehdistä mm. Helsingin Sanomat kirjoittaa, että KuPS esittää parasta suomalaista jalkapalloilua, mitä pitkiin aikoihin olemme nähneet.

Matti Hiltunen Helsingin Olympiastadionilla 1952
Vastassa Unkarin maajoukkueen maalivahti Chrocić
Kuva: Elä laakase, naatitaan -kirjasta

Männistön Elo – työväen urheiluseura

Männistön Elo, joka oli perustettu jo 1919 työväen urheiluseuraksi Kuopioon, on esiintynyt jalkapallon pääsarjassa kaudella 1969–70 ja 1982. Ensimmäisen pääsarjavierailun valmensi Elo:n pelaajanakin tunnettu Make Räsänen. Kun Gunu Boman tuli seuran jalkapallovalmentajaksi seura oli III divisioonassa 1977. ”Peltipolvi” Bomanin valmentamana tehtiin lyhyt, mutta historiallinen vierailu SM-sarjaan 1982. Tuona vuonna pelasivat SM-sarjassa KuPS, Koparit ja Elo.

Kuopion jalkapalloilun kehto on ollut Väinölänniemellä, jonka urheilukenttä oli myös jalkapallokenttä. Niemen urheilukentän/palloilukentän perusparannukset tehtiin v. 1955 ja toisen kerran v. 1985. Juoksuratoja on kahdeksan ja luonnonnurmikenttä 65 x 105 metriä. Kentällä on automaattinen kastelujärjestelmä sekä kentän valaistus 800 luxia. Katettua katsomotilaa on 2700 henkilölle. Väinölänniemellä on pelattu Eurooppa Cupin, UEFA-Cupin ja Cup-voittajien-otteluita sekä maaotteluita vuosina 1967 – 1990. Muilla Kuopion kentillä näitä ei olisi voitu järjestää.

Valmentajalegendoja

Aaro Heikkinen

Valmentajana KuPS:ssa 1945–57 ja 1961–65

- * nosti jalkapallon Kuopion ykköslajiksi
- * Suomen mestaruus 1956
- * SM hopeaa 1950 ja 1954
- * SM pronssia 1953

Kuva: Savon Sanomat, arkisto

Gunnar "Gunu" Boman

Pelaajana KuPS:ssa 1948–68

Valmentajana KuPS:ssa 1966–68

Suomen mestaruus 1966, hopeaa 1967

Suomen Cupin voitto 1968

Valmentajana Kopareissa 1970–75

Kuva: Savon Sanomat, arkisto

Keijo "Velho" Voutilainen

Pelaajana KuPS:ssa 1954–59

Suomen mestaruus KuPS:ssa 1956 ja -58

Valmentajana Kopareissa 1978–79

Valmentajana KuPS:ssa 1993 ja -94

Kuva: Savon Sanomat, arkisto

Martti "Mörkö" Räsänen

Pelaajan Elossa 1949–

Valmentajana Männistön Elossa 1965–71

Nosti Elo:n SM-sarjaan 1968

Valmentajana KuPS:ssa 1972–79 ja 1990–91

Suomen mestaruus 1974 ja -76

Sm-hopeaa 1975, 1977 ja -79

Valmentajana Kopareissa 1979–83

Kuva: Savon Sanomat, arkisto

Pelaajalegendoja

Aulis "Alikka" Rytönen

Pelasi KuPS:ssa 1946 - 1952

Ensimmäinen suomalainen ammattijalkapalloilija

Vuoden suomalainen jalkapalloilija 1949, 1950 ja 1952

Kuva: Savon Sanomat, arkisto

Matti "Hilima" Hiltunen

Pelasi KPT:ssa 1950–58

Pelasi KuPS:ssa 1958–63

Vuoden suomalainen jalkapalloilija 1954

Kuva: Savon Sanomat, arkisto

Markku "Hyyre" Hyvärinen

Pelasi KuPS:ssa 1953–68

Vuoden 1966 SM-sarjan maalikuningas

Kuopion paras urheilija 1966

Toimi myös KuPS:ssa joukkueenjohtajana, managerina ja johtokunnan jäsenenä

Kuva: Savon Sanomat, arkisto

Olavi "Risu-Olli" Rissanen

Pelaajana Elossa 1964–69

Pelaajana KuPS:ssa 1970–81

Suomen mestaruus 1974 ja 1976

SM-hopeaa 1975, 1977 ja 1979

Vuoden avainpelaaja 1975

Pelaajana Kopareissa 1982–87

SM-sarjan otteluita yhteensä 403

Kuva: Savon Sanomat, arkisto

Historian kirjoihin on dokumentoitu iso joukko kuopiolaisia, menestyneitä jalkapalloilijoita tai valmentajia tai muutoin seuratoiminnassa mukana olleita. Heihin voi tutustua mm. toimittajien Markus Karjalainen ja Jouni Huttunen kirjoittamassa kirjassa ”Kuopion Palloseura 1923–2004”. Tai Jussi Tuovisen kirjoittamassa kirjassa ”Koparien tarina”. Molemmat kirjat on kirjoitettu seurojensa – KuPS:n ja KPT:n 80-vuotisen taipaleen kunniaksi. Toimittaja Antti O.Arponen teki v.1984 laadukkaasti kirjan kuopiolaisesta jalkapalloilusta ”Elä laakase, naatitaan”.

Moottorit jylisivät Väinölänniemellä (1949–1973)

Ensimmäiset TT-ajot järjestettiin Väinölänniemellä Kuopion Moottorikerhon järjestämänä 1949. Kilpailut ajettiin Niemen kannaksen päällä kulkevalla tiellä. Lähtö- ja maalialue olivat urheilukentän Kuopionlahden puoleisessa päädyssä. Alkuun kilpailijoiden osanotto jäi vähäiseksi, mikä tuotti järjestäjille pettymyksen. Mutta jo vuoden 1951 kilpailut lupasivat parempaa. Yleisöäkin oli noin neljätuhatta. Mukana olivat ensikertaa jokamiehen kilpa-autot – Midketit.

Väinölänniemen ajot sijoituivat kilpailukalenteriin Helluntai-pyhiksi. Kuopiolainen urheiluyhteisö pääsi näkemään jännittäviä yhteenottoja niin moottoripyörä- kuin autoluokissakin. Vuoden 1955 kisoissa oli katsojia yli kuusituhatta. Väinölänniemen ajot olivat vakiinnuttaneet asemansa suomalaisena urheilutapahtumana. Moottoripyöräsarjoja oli parhaimmillaan kuusi ja autoluokkia kaksi.

Moottoripyöräkilpailut Väinölänniemellä v. 1949
Kuvaaja: Tuttu Jänis
Omistaa Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Vuoteen 1966 saakka ajettiin sorapintaisella radalla. Vuoden 1967 SM-kilpailut saatiin viedä läpi asfaltoidulla radalla. Katsojia oli yli kymmenentuhatta. Radan asfaltointia vaadittiin - mutta uusittu rata osoittautui myös vaaralliseksi! Vauhtia tuli lisää ja ulosajoja nähtiin. Roudan nostamat hyppyrit ja moottorien kasvaneet nopeudet alkoivat olla uhka Väinölänniemen ajoille. Kuolemaan johtanut onnettomuus sattui vuonna 1969. Kuopion Urheiluautoilijoiden Pertti Ruotsalainen menehtyi aamun harjoitusajoissa. Muitakin ”läheltä piti -tilanteita” syntyi. Autoluokat jätettiin pois kilpailuohjelmasta pois vuonna 1972. Niemen rata oli paikoin liian kapea ja muhkeat koivut muodostivat ajajille vaaratekijän. Kaksi vuotta myöhemmin kaupungin poliisimestari ei myöntänyt enää lupaa Väinölänniemen TT-ajojen 25-vuotisjuhlakilpailuille. Yksi kuopiolainen urheilutapahtuma oli tullut tiensä päätökseen.

Väinölänniemen TT-ajojen mestareita

Timo Mäkinen

autot alle 1300 ksm voittaja 1963

autot enintään 1300 ksm 2 voittoa 1964

Voitti Jyväskylän suurajot 1965, -66, -67 ja 1973
Kuva: <https://www.google.com>

Leo Kinnunen

autoluokan enintään 850 ksm voittaja 1964

voitot molemmissa autoluokissa 1966 ja 1968

Pauli Toivonen

autoluokan yli 1300 ksm voittaja 1964, 1966 2.

Voitti Monte Carlo-rallin v. 1966

Kuva: <https://www.google.com>

Simo Lampinen

autoluokan 850 ksm voittaja 1965

Jarno Saarinen

moottoripyörät alle 250 ksm 1965 ja 1969

moottoripyörät molemmat luokat voittaja 1972

Lajinsa ensimmäinen suomalainen maailmanmestari v. 1972

Kuva: <https://www.google.com>

Teuvo Lämsivuori

moottoripyörät alle 250 ksm voittaja 1964

moottoripyörät alle 350 ksm voittaja

moottoripyörät molemmat luokat voittaja 1973

Voitti kolme MM-hopeaa rata-moottoripyöräilyssä 1973 – 1976

Kuva: <https://www.google.com>

Kuopiolaisia motoristeja

Hemmo Hakkarainen

500 ksm voittaja 1953 ja 1954

Matti Colla´n

Kuopion 250 ksm voittaja 1956

Seppo Karvonen

alle 350 ksm voittaja 1963

Erkki Tapaninen

alle 350 ksm voittaja 1966

Matti Kinnunen

alle 250 ksm voittaja 1967

Eero Hyvärinen

500 ksm voittaja 1971

Väinölänniemen TT-ajot järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1949

Taustalla Rönön saari, jonne kuljettiin veneillä

Kuva: Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo

Väinölänniemellä on nähty suomalaista moottoriurheilua liki neljännes vuosisadan ajan 1949–1973. Väinölänniemen TT-ajoista kertovan kirjan on julkaissut Erkki O.A. Miettinen v. 2013. Olen saanut Erkki Miettiseltä oikeuden käyttää kirjan tietoja juttuni yhteydessä.

*Kisa käy, kisatorvet raikaa,
lyö valtimot voimakkaina,
ja urheilu uhmaten aikaa
nyt tenhoaa niin kuin aina.*

Martti Jukola

Kyösti Miettinen

Tiivistelmä Väinölänniemen historiasta

1861	Peräniemen kasino
1865	Ensimmäiset kylpyhuoneet
1870	Ranisen tehtaat
1882	Teatteritalo / Lottahovi
1883	Laulu- ja soittojuhlat
1885	Kolehmaisen veljekset
1886	Ensimmäinen uimala
1889	Hannes Kolehmainen
1906	Väinölänniemen urheilukenttä
1908	Urheilun kuninkuuskilpailut Väinölänniemellä
1910	Sortokausista vastakohtien aikaan
1910	Kuningasjalkapallo tulee kaupunkiin
1914	Toinen uimala 25 metrin radoilla
1919	Männistön Elo – työväen urheiluseura
1920	Voimistelujuhlia ja -näytöksiä
1921	Kuopion kaupungin urheilulautakunta perustetaan
1923	Yleisurheilun SM-kilpailut Väinölänniemellä
1923	Kuopion Palloseura perustetaan
1923	Kuopion Pallotoverit syntyy
1945	Liikuntaneuvojan virka perustetaan
1945	Urheilujohtajia Kuopiossa
1949	Moottorit yllisivät Väinölänniemellä
1951	Nykyinen Väinölänniemen uimala
1955	Paljon arvokisoja samana vuonna
1987	Kolmannet yleisurheilun SM-kilpailut

Väinölänniemen urheilupuisto 1920 - 2005

Elinkustannus indeksikerroin vuoden 1997 hinnoissa. Vuoden 1963 rahanuudistus otettu huomioon.

Vuosi	Urheilupaikka	Rakentamis-hinta /mk	hinta/€
1920	Uimalat		
1921	Väinölänniemi,Keskuskenttä	180 000,00 mk	46 344
1923	Väinölänniemen juoksurata	13 000,00 mk	3 415
1928	Väinölänniemi	36 000,00 mk	8 800
1932	Keilinniemen kylpylä	130 000,00 mk	38 223
1935	Urheilupaikka rakentamiseen	180 000,00 mk	54 411
1939	Urheilupaikka rakentamiseen	770 000,00 mk	210 971
1948	Väinölänniemen Hovi	1 680 000,00 mk	59 346
1949	Väinölänniemen juoksuradat	1 050 000,00 mk	36 537
1950	Väinölänniemen kenttä	10 225 474,00 mk	310 897
1951	Väinölänniemen uimala	11 810 000,00 mk	309 260
1952	Väinölänniemen tenniskenttä	815 000,00 mk	20 482
1961	Väinölänniemen Hovin korjaus	1 643 000,00 mk	29 163
1980	Väinölänniemen kentän kastelulaitteet	408 000,00 mk	155 886
1980	Väinölänniemen kentän valaistus	1 243 000,00 mk	474 917
1984	Väinölänniemen urheilukenttä	243 000,00 mk	65 298
1985	Väinölänniemen kentän katsomotilat	711 000,00 mk	180 436
1986	Väinölänniemen maalitoimistorakennus	601 000,00 mk	147 239
1986	Väinölänniemen pääkatsomo	1 800 000,00 mk	440 984
1986	Väinölänniemen takasuoran katsomo	340 000,00 mk	83 297
1987	Väinölänniemen pääkatsomo	380 000,00 mk	51 530
1997	Väinölänniemen uimalan rakennukset	1 442 000,00 mk	256 062
1998	Väinölänniemen uimalan laitur	641 562,00 mk	112 752
1998	Väinölänniemen uimalan rakennukset	627 459,00 mk	110 273
1999	Väinölänniemen uimalan laitur		58 067
2001	Väinölänniemen stadionselvitys		187 148
2002	Väinölänniemen uimalan saneeraus		4 240
2003	Väinölänniemen uimaranta		30 723
Yhteensä		36 969 495 mk	3 486 701

Urheilua Väinölänniemellä yli vuosisadan ajan

Kirjoittaja on kuopiolainen terveystieteiden maisteri Kyösti Miettinen, joka toimi Kuopiossa urheiluohjaajana 1965 – 1978 ja kaupungin liikuntatoimenjohtajana 1978 – 1997.

LÄHTEET:

Antti O. Arponen – Veli Puustinen, 1983: 60 vuotta savolaista sisua, Kuopion Liikekirjapaino, Kuopio.

Antti O. Arponen, 1984: Elä laakase, naatitaan, Kustannuskiila Oy Kuopio

Antti O. Arponen, Mika Parviainen, 1985: Pohjois-Savon urheilua 80 vuotta, Kuopio

Markus Karjalainen, Jouni Huttunen, 2005: Kuopion Palloseura 1923 – 2004, Kuopion Liikekirjapaino, Kuopio

Kuopion pitäjän kirja, 1975: toimittanut Antti Rytönen, Kuopio

Pekka Lappalainen, 1982: Kuopion historia I, Kustannuskiila Oy, Kuopio.

Asser Markkanen, 1962: 40 vuotta kunnallista urheilutoimintaa Kuopiossa 1921 – 1960, Savon Sanomain Kirjapaino, Kuopio

Asser Markkanen, leikekirjat 1953 – 1978, Kyösti Miettinen, leikekirjat 1978 - 2004

Suomen Urheiluliiton historiatoimikunta, 2006: Suomi voittoon – kansa liikkumaan, Helsinki.

Jussi Tuovinen, 2011: Kuopion Pallotoverit, Koparien tarina, Kirjapaino Arsmat Oy, Kuopio

Martti Väinämö, 1966: Kuopion Uimaseura 1904 – 1964, Savon Sanomain Kirjapaino, Kuopio.

Kuopion Kulttuurihistoriallinen museo, kuva-arkisto.

Savon Sanomat, kuva-arkisto.